



## UvA-DARE (Digital Academic Repository)

### Vorbij het debat - of hoe het titanengevecht niet moet ontaarden in loopgravenoorlog?

Holman, O.

**Publication date**

2014

**Document Version**

Final published version

**Published in**

Klamer vs. Kapteyn: wat voor een Europa wilt u?

[Link to publication](#)

**Citation for published version (APA):**

Holman, O. (2014). *Vorbij het debat - of hoe het titanengevecht niet moet ontaarden in loopgravenoorlog?* In A. van Bodegraven, & T. Hoekstra (Eds.), *Klamer vs. Kapteyn: wat voor een Europa wilt u?* (pp. 41-47). (VDE-cahiers; No. 7). Vereniging Democratisch Europa. [http://democratisch-europa.nl/wp-content/uploads/2014/05/Cahier-7\\_Klamer-vs-Kapteyn.pdf](http://democratisch-europa.nl/wp-content/uploads/2014/05/Cahier-7_Klamer-vs-Kapteyn.pdf)

**General rights**

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

**Disclaimer/Complaints regulations**

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

# KLAMER VS. KAPTEYN

Wat voor een Europa wilt u?

REDACTIE

Anna van Bodegraven  
Tjeerd Hoekstra

VERENIGING DEMOCRATISCH EUROPA  
Amsterdam  
2014



Vereniging Democratisch Europa (VDE)  
Postbus 11009  
1001 GA Amsterdam  
(e) [info@democratisch-europa.nl](mailto:info@democratisch-europa.nl)  
(i) [www.democratisch-europa.nl](http://www.democratisch-europa.nl)

Bestuur

dr. P.J.H. Kapteyn, voorzitter  
prof. dr. J.W. Sap, vicevoorzitter  
drs. J.C. Rienderhoff, secretaris  
mr. drs. Tj. Hoekstra, penningmeester  
mw. A.L. van Bodegraven  
ing. A.H.W. Chin

© 2014, VDE Amsterdam  
Een uitgave van EON Pers Amstelveen  
in op dracht van de Vereniging Democratisch Europa  
ISBN: 978 90 77246 69 6  
Vormgeving: Hans Seijlhouwer, Amstelveen  
Drukwerk: Ridderprint, Ridderkerk  
Alle rechten voorbehouden / all rights reserved

## INHOUD

Woord vooraf 7

*Paul Kapteyn*

'Wie zijn leven wil behouden, zal het verliezen' –  
over drie Europese keuzemogelijkheden 9

*Arjo Klamer*

Voor een waardevol Europa 28

*Otto Holman*

Voorbij het debat – of hoe het titanengevecht niet  
moet ontaarden in loopgravenoorlog? 41

Otto Holman\*

VOORBIJ HET DEBAT – OF HOE  
HET TITANENGEVECHT NIET MOET  
ONTAARDEN IN LOOPGRAVENOORDLOG

De achter u liggende stukken zijn een soms drastisch bewerkte, schriftelijke versie van het verkiezingsdebat *Klamer versus Kapteyn*. Ik had de eer dit debat als voorzitter bij te wonen. Ik opende die avond in september 2012 met de beginregel uit *Titaantjes* van Nescio: 'Jongens waren wij – maar aardige jongens. Al zeg ik 't zelf'. Ik kon ook die tweede zin gebruiken, want ik was er bij toen wij de Vereniging Democratisch Europa oprichtten, ergens in het begin van de jaren '90. Het was een initiatief van Arjo. Paul en ik volgden alras. Wij waren dus de jongens die toen, aan de wieg van de vDE, een belangrijk doel voor ogen hadden: het aanwakkeren van het debat over Europa in Nederland! Daar was een chronisch gebrek aan, zo'n twintig jaar geleden. Er werd niet gedebatteerd over de consequenties van het Verdrag van Maastricht, de invoering van de euro dreigde geruisloos aan ons voorbij te gaan, de nakende *big bang*-uitbreiding richting Midden- en Oost-Europa leek een ver-van-ons-bedshow te blijven, etc. Hoe anders is dat nu, aan de vooravond van de Europese verkiezingen 2014. Over Europa wordt nu veel intensiever gesproken en ge-

\* Dr. O.H. Holman is universitair hoofddocent internationale betrekkingen en Europese politiek aan de Universiteit van de Amsterdam.

schreven, gedebatteerd en geïnformeerd. De kranten staan vol met artikelen over de Europese Unie. Dat is positief, de reden voor deze plotselinge aandacht is minder gunstig. Die lijkt vooral ingegeven door een groeiend euroscepticisme onder de Nederlandse bevolking. Ik kom daar later op terug.

Goed, aardige jongens waren we en dat zijn we waarschijnlijk nog steeds. Maar ook ouder en 'wijzer, stakkerig wijs' om nog een keer uit het prachtverhaal van Nescio te citeren. Arjo is al lang geen voorzitter meer, Paul werd zijn opvolger. Tot op de dag van vandaag. Arjo is bovendien niet langer lid van de VDE. Een veeg teken. Veel is dus veranderd in de afgelopen decennia, maar een ding absoluut niet: de beide heren, Arjo en Paul, hadden en hebben een rotsvaste overtuiging over hoe het moet – en hoe het niet moet – in Europa. Zij staan bovendien diametraal tegenover elkaar. Inderdaad, als titanen in het debat over Europa in Nederland. Volgens het woordenboek is een titan iemand die op 'onstuimige, heroïsche wijze stormloopt tegen de heersende opvattingen op enig gebied'. Beiden hebben een vrij uitgesproken maar sterk uiteenlopende visie op Europa, beiden spreken met de overtuigingskracht van een dominee die het juiste woord verkondigt en beiden keren zich tegen de heersende opvattingen. Zij het op tegenovergestelde wijze. Arjo heeft vanaf het begin sceptisch gestaan tegenover het project-Europa, inclusief de invoering van de euro. Het is niet uitgesloten dat Arjo triomfantelijk om zich heen keek en hier en daar zijn gelijk haalde ten tijde van de voorbije eurocrisis. Zijn standpunt over de Duitse hereniging en zijn pleidooi voor een bestuurlijke opdeling van de grotere Europese staten zijn ook al twintig jaar identiek. Aan de andere kant staat Paul bekend als iemand die vanaf zijn eerste reflecties op het thema voor een Verenigde Staten van Europa pleitte. Hij is een zelfverkleerde

federalist die vindt dat een markt zonder staat behoort tot de categorie anomalieën. Federalisten hebben op dit moment niet echt de wind in de zeilen, *to put it mildly!* Dit geldt overigens evenzeer voor degenen die spelen met de gedachte de Duitse hereniging terug te draaien.

Over Duitsland gesproken. Ik schrijf deze woorden vlak na een kort verblijf in de Duitse hoofdstad. Gezeten in een café aan de Danziger Straße in het voormalige Oost-Berlijn bekwam mij de volgende gedachte: Duitsland bestaat niet meer. Drie redenen borrelden omhoog. Juist daar, in Berlijn, voel je als het ware de loden last van de recente Duitse geschiedenis. Tegelijkertijd worden de uitingen van een Duitse cultuur vakkundig vercommercialiseerd of weggepoetst. Dat valt met name op in een café waar nog attributen uit een vergane periode staan die de makers van de prachtfilm *Good bye Lenin!* zouden hebben doen laten kwijlen. Ten tweede is Berlijn een smeltkroes van formaat geworden. Zo die ooit bestaan heeft, gaat de 'echte' Duitser verscholen achter een grote schare van mensen met een ander land van herkomst. Ten derde heeft de politieke en economische elite van Duitsland al lang een transnationale Europese identiteit aangenomen. En de leden van deze elite weten dat zij zich geen frivoliteiten – in de vorm van exotische toekomstbespiegelingen – kunnen veroorloven aangaande het Europese project.

Enfin, ik besprak mijn gedachte met Berlijnse vrienden en die stelden dat mijn analyse wellicht voor Berlijn opging, maar dat het Duitsland waar ik het verscheiden van vermoedde, wel degelijk nog bestond ... in de regio, op het platteland, in de kleinere steden en dorpen. Ik bracht als tegenargument in dat dit allemaal wel waar kon zijn, maar dat de echte besluiten toch in de hoofdstad werden genomen. Weer later bedacht ik dat we hier te maken heb-

ben met het meest fundamentele vraagstuk in Europa: hoe kunnen we de weeffouten in een per definitie eliteproject corrigeren zonder dat de mammoettanker van het integratieproces wordt gekeerd door de wal van de eurosceptici. Deze laatste categorie van 'beste stuurlui' vormen naar mijn idee het ware gevaar in het Europa van vlak na de eurocrisis. Ik ben het dan ook niet eens met de kwalificatie 'gevaarlijk' die Arjo aan het utopisch denken van Paul verbindt. Juist omdat het momenteel utopisch is, zal geen enkele zichzelf respecterende politicus het in zijn hoofd halen om te pleiten voor een federaal Europa. Daarmee is dit gedachtegoed van elk gevaar ontdaan. Het ware gevaar komt uit andere hoek. Dat is de hoek waar de 'eigen huis eerst'-slogan aan populariteit wint. Dat is het Europa van de stereotypen, van Grieken als ongedisciplineerde, knoflooketende luiaards en neonazi's in Duitsland ... dat is kort en goed het Europa van de verkeerde kant! We weten sinds de publicatie van het prachtonderzoek van Benedict Anderson van het verschil tussen oorspronkelijke en verbeelde gemeenschappen. De eerste is een gemeenschap waarvan de meeste leden elkaar kennen; gemeenschappelijke identiteit berust hier dus op een echte en oorspronkelijke sociale logica. Alle andere gemeenschappen berusten op een geconstrueerde of verbeelde sociale logica en zijn dus 'onecht' in de zin dat ze gemaakt en afgebroken kunnen worden. We hoeven slechts het prachtboek *De wereld van gisteren* van Stefan Zweig te herlezen om de essentie van dit onderscheid voluit te kunnen appreciëren.

We staan voor een gigantische uitdaging in Europa, het is welhaast een open deur. Tien jaar na de uitbreiding oostwaarts richten xenofobe sentimenten zich deels op de nieuwe familieleden uit Bulgarije en Roemenie. De eurocrisis heeft tot een enorme sociale uitval in grote delen van Europa (of beter: onder grote delen van de Europese



bevolking) geleid. We hebben te maken met een grote mate van instabiliteit aan onze buitengrenzen alwaar allerhande lentes zijn overgegaan in ruige winters. Er komen allerlei mondiale problemen op ons af – op terreinen variërend van energie en voedsel tot klimaat – waarvan een kind kan inzien dat we daar weinig aan kunnen doen op het niveau van Luxemburg. Laten we even inzoomen op het probleem van de euro en de recente crisis. Dat kan eigenlijk alleen maar worden opgelost langs twee wegen en dat was wellicht het grootste onderliggende thema van het debat *Klamer versus Kapteyn* en de verhalen in dit boekje. Wellicht krijgt Arjo gelijk en wordt alsnog aangetoond dat de euro geen reden van bestaan heeft. Dat de invoering van de euro op zichzelf een structurele weeffout in het project-Europa is en dat we daar dan ook mee moeten stoppen. Of Paul krijgt gelijk en dan zijn we aanbeland bij de andere oplossing. We moeten volgens hem duidelijk kiezen voor verdere integratie en dit betekent dat de Economische en Monetaire Unie een politieke bovenbouw moet krijgen in de vorm van een politieke unie. Deze oplossing duwt inderdaad in de richting van een federatieve structuur. Het probleem is dat een dergelijk scenario – indien expliciet verwoord – zal worden afgeschoten door de kiezers in Europa.

Dat zijn de twee varianten die op tafel liggen. Het is goed dat beide heren hun standpunten in dit boekje op eloquente wijze hebben uitgelegd. Kortom: het is goed dat er debat is. En er is niets mis met een titanenstrijd in de vernoemde betekenis van het woord. Laat alle standpunten op heroïsche en onstuimige wijze bloeien en vooral heersende opvattingen bekritisieren. Daar is absoluut niets mis mee, sterker nog, het alternatief is het aanbod aan *middle of the road*-standpunten in de meeste verkiezingsprogramma's van politieke partijen. Wat vooral opvalt is de onthutsende

visieloosheid: vrijwel niemand durft zich uit te spreken in termen van einddoelen als het om Europa gaat.

Wat wel een probleem is, of kan worden, is de compromisloosheid waarmee het debat in 2012 werd gevoerd en waarmee ook nu de posities worden herbezet. De titanenstrijd dreigt zo te ontaarden in een loopgravenoorlog waarbij beide partijen weigeren hun stellingen te verlaten anders dan om de andere partij aan te vallen. Ik ben blij met de euro, om meerdere redenen. Ik vind de hoogte van de (jeugd)werkloosheid in Europa wanstaltig en ben stellig van mening dat desintegratie geen enkel perspectief zal bieden aan de huidige generatie van twintigers. Ik denk dat het probleem van de intracommunautaire migratie moet worden aangepakt bij de bron – het (voort)bestaan van grote sociale verschillen binnen Europa (en dan bedoel ik niet de culturele verschillen die Arjo onder de noemer ‘sociale logica’ behandelt) – en niet slechts als symptoom kan worden bestreden. Het is voor mij een uitgemaakte zaak dat Europa eensgezinder en daadkrachtiger moet optreden in relatie tot zijn buurlanden. Goed nabuurschap-beleid vergt meer dan het bewijzen van lippendienst. Hetzelfde geldt tot slot voor de eerder genoemde mondiale problemen. Wie denkt dat dit alles kan worden aangepakt zonder een slimme afstemming van de drie logica’s – de bestuurlijke, de markt en de sociale logica – op verschillende niveaus is bezig met gevaarlijk illusiedenken. Vernuftig laveren tussen de Scylla van het ‘eigen huis eerst’ en de Charybdis van het elitegestuurde doordenderen, is de grote uitdaging. Hoe dat precies zou moeten, is voor een andere keer. Mijn taak hier was enkele woorden ter uitleiding te schrijven. En die kunnen worden samengevat als complimenteus voor beide heren, vanwege het prikkelende en uitdagende element in hun denken over Europa, maar tevens als aansporing voorbij de eigen stellingen op

zoek te gaan naar raakvlakken. Vanuit de overtuiging dat de sociale en politieke logica duwt in de richting van Europese samenwerking.